

NAGY-BUDAPEST.

Alig van város Európában, a mely oly tüneményes gyorsasággal fejlődött, mint Budapest. Pestnek, Budának és Ó-Budának egyesítésekör, 35 esztendővel ezelőtt nem hitte senki, hogy Budapest olyan hamar világvárossá lesz és előkelő helyet foglal el az európai metropolisok sorában.

Még nagyon messze vagyunk azonban attól, hogy beépített Budapestről beszéljünk, mert a főváros területének igen kis része van még beépítve, s a beépített részen is jobbára csak földszintes kis ház, jobban mondva vískó áll. Még a Belvárosban is több a földszintes ház, mint kellene. De azért illetékes helyen is fölmerült az az idea, hogy ki kellene terjeszteni Budapest határait, meg kell alkotni a nagy Budapestet, s a fővárost be kell állítani a millió lakosu városok sorába.

Most két esztendeje fiatal, ambiciózus polgármestert kapott Budapest, a ki ugylátszik, szeretné, hogy a nagy Budapest megalakítása az ő nevéhez fűződjék. Alig foglalta el polgármesteri székét, a mikor elrendelte a fővárost körülövező községek tanulmányozását, hogy megtudja, melyek azok a községek, a melyeket nagyobb nehézség nélkül a fővároshoz lehetne csatolni. Harminc községnek viszonyait és a fővároshoz való helyzetét tanulmányozták. Ezek a községek a Duna balpartján Újpest, Rákospalota, Dunakeszi, Fót, Rákosszentmihály, Csömör, Cinkota, Rákoskeresztur, Rákoscscaba, Pécel, Kispeszt, Erzsébetfalva, Soroksár, Dunaharaszti; a Duna jobbpartján Csepel, Albertfalva, Budafok, Kistétény, Nagytétény, Budaörs, Törökbálint, Budakeszi, Nagykovácsi, Pesthidegkut, Solymár, Üröm, Pilisborosjenő, Békásmegyér, Budakaláz és Szigetmonostor. Ezek azok a községek, a melyekkel először ki akarták bővíteni Budapest határát. De a tanulmányok során csakhamar rájöttek, hogy mind a harminc községnek a fővároshoz való csatolása sem a községnek, sem a fővárosnak nem állana érdekében, s azért csak azoknak a községeknek a hozzátcsolását javasolták, a melyekben a városi életnek legalább a nyomai megvannak, vagy a melyek reményt nyujtanak arra, hogy bennök a városi élet fejlődni fog. Ezek szerint Budapesthez a Duna

balpartján hét községet, a Duna jobbpartján négyet csatolnának. Még pedig a Duna balpartján Újpestet, Rákospalotát Palotaujfaluval, Rákosszentmihályt, Cinkotát Mátyásfölddel, Rákoskereszturt Rákosligettel, Kispesztet Szentlőrincceel és Erzsébetfalvát. A Duna jobbpartján Csepelt, Albertfalvát, Budafokot és Kistétényt.

A nagy Budapest megalakításának kérdése már hosszabb idő óta foglalkoztatja az illetékes és nem illetékes tényezőket. Sokat vitatkoztak már arról, vajjon szabad-e Budapest határait még jobban kiterjeszteni, mielőtt maga Budapest megépülne és ezzel az extenzív fejlődésnek új erőt, új irányt adni. Budapest határvonala már ma is hetvenöt kilométer. Nagyobb, mint Berlin, Páris és Bécs határvonala. A nagy Budapest megalakításának hívei ezzel szemben azzal érvelnek, hogy a kiterjesztés folyamatát maga a polgárság kezdte meg. A főváros polgársága huzódott tul a határon és alakította a nagy telepeket. Hivatkoznak arra, hogy a fővárost határoló községek lakossága Budapestben keresi meg a kenyérét, a fővárosban találja meg ekzisztenciáját, de a város közköltségeihez semmivel sem járul, noha annak összes közintézményeit éppen úgy élvezi és használja, mint a határonkon belül lakó polgárok.

Kétségtelen, hogy Budapest lakosságának nagy részében megvan a törekvés arra, hogy a főváros határain kívül telepedjék le, de erre a budapesti élet rettenetes nagy drágasága kényszeríti. A lakás és az élelem Budapestben szinte megfizethetetlen, s a kis jövedelmű polgárság ugyanis kénytelen volna a város külső részén keresni magának hajlékot. Inkább tovább megy még egy lépéssel, átmegy a határon és kedvezőbb viszonyok mellett igyekszik magának otthont teremteni. Ez azonban még nem szolgálhat okul Budapest határainak a kiterjesztésére, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a főváros háztartásának ziláltságát éppen az extenzív fejlődés megengedése idézte elő. Budapest már ma is nagyobb, mint a mennyit, a főváros lakosságának, de az ország népének gazdasági ereje megbír. A szomszédos községek kapcsolása föltétlenül olyan súlyos anyagi megterheléssel sujtaná, amely ko-

moly veszedelembe juttathatná Budapest egész háztartását.

Bárczy István polgármester és Harrer Ferenc tanácsjegyző tanulmányukban nagyon kevés érvet tudnak felsorakoztatni a bekapcsolás mellett. Tagadhatatlan, hogy van közöttük olyan érve is, amely megérdemli a nagyobb figyelmet, de nem tudják megcáfolni azt az ellenérvet, hogy a főváros területe gazdasági erejéhez viszonyítva amúgy is rendkívül nagy és a szomszédos községek kapcsolása újabb súlyos anyagi áldozatokat róna a fővárosra. Ezt az aggodalmat azzal akarják eloszlatni, hogy a kapcsolási probléma nem abból áll, hogy a városias költséges berendezéseket a fejletlen vidékre kiterjesszék, hanem, hogy a várossal összefüggő területtel való rendelkezési joggal a koncentráltabb városfejlődés biztosítható, s azt vitatják, hogy a községeknek a főváros-hoz való puszta közigazgatási kapcsolása is haszonnal jár a községekre és a fővárosra is. A bekapcsolás mellett a következő érveket sorakoztatják: A főváros szabályozása szempontjából szükséges, hogy a jövő fejlődés kereteinek megszabásánál a fővárosból ki és a fővárosba besugárzó élettel is számoljunk, s a szabályozó vonalak megállapításakor figyelemmel legyen a községek periférikus összekapcsolására is. Azt hiszik, hogy a községekkel való egyesülés megkönnyíti az egységes községi közlekedési vállalat megteremtését, s könnyebbé teszi a főváros egész környékére kiterjedő egységes közlekedési politikának az érvényesítését. Szükségesnek tartják a bekapcsolást rendészeti szempontokból, a melyek az államrendőrséget is arra kényszerítették, hogy hatáskörét Ujpestre és Rákospalotára is kiterjessze. Fontosabb argumentumuk, hogy a szomszédos községekben a közegészségügyi szolgálat nem lehet olyan, mint a fővárosban és állandó veszedelemmel fenyegetik Budapest közegészségügyét, míg ha a környék bevonatik a főváros fejlettebb közegészségi szervezetébe, a községek közegészségi szolgálata is nagy mértékben javul. Legkomolyabb argumentuma a bekapcsolásnak, a mivel a polgármester tanulmánya legkevesebbet foglalkozik, a magyarosítási szempont. Budapest környékén a lakosság nagy része német és tót és kétségtelen, hogy itt az egységes főváros keretében a magyarosítás munkája sokkal intenzívebben érvé-

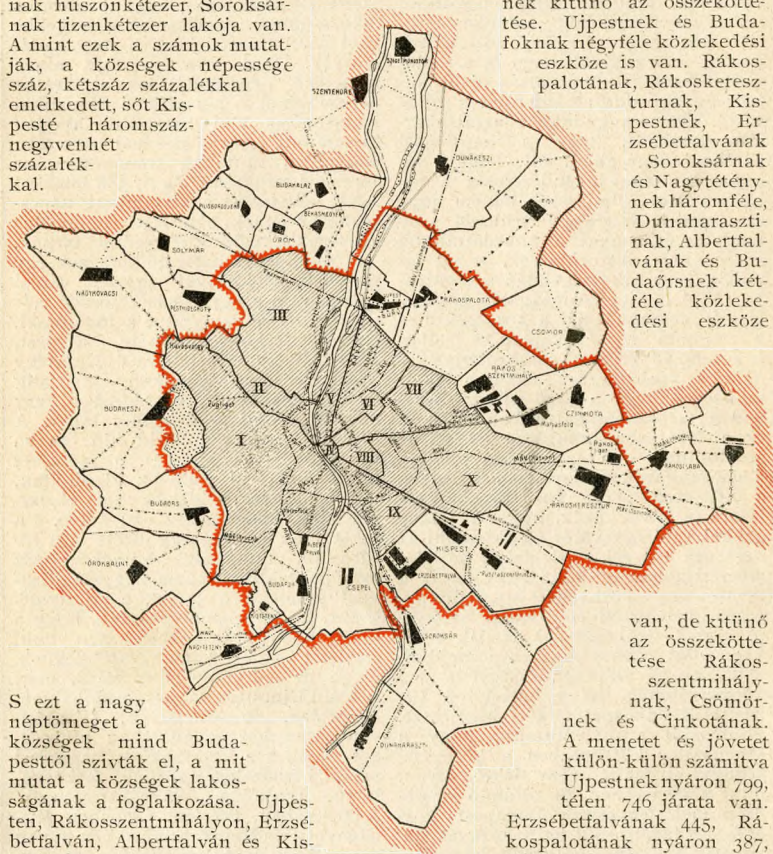
nyesül, mint a különálló községekben. De még ez a szempont sem lehet elég súlyos arra, hogy ellensúlyozza azt a veszedelmet, a mely a bekapcsolásból Budapest háztartására hárul.

A szomszédos községek bekapcsolásának kérdését már a fővárosi törvény revíziójával kapcsolatban kívánják és szeretnék megoldani, hogy a főváros lakosságának a szomszédos községekbe való vándorlását lehetőleg megakadályozzák. Okuk erre az, hogy míg a megelőző népszámlálások a főváros népességének a nemzetközi statisztikai kongresszus elvi határozata alapján kiszámított gyarapodásánál tetemesen nagyobb mutattak Budapesten, az 1906. évi népszámlálás 67,386 lélekkel talált kevesebbet a kiszámított népességnél, s ennek okául a szomszédos községekbe való kitelepedést tartják.

A Budapestet határoló községek egy részének kétségkívül egészen városi jellege van, s egyik-másik község már egészen össze van építve a fővárossal. Ujpest, Rákosszentmihály, Kispeszt, Erzsébetfalva, Albertfalva és Kistétény községekben mezőgazdaságot már alig üznek. Ezekben a községekben már nagyrészt budapesti ember lakik. A főváros környékén rövid idő óta 29 új lakótelep keletkezett, a melyeket mind budapesti emberek alapítottak, olyan emberek, a kiknek egész ekzsztenciájuk Budapesthez van kötve, s a kiket csak a drágaság űzött el a fővárosból. Budapest környékén már nem holdakban, hanem négyszögölként árusítják a földet, a mi természetes, ha figyelembe vesszük, hogy a környékbeli községekben 4740 hold területet parcelláztak építőteleknek. Maga az építkezés is városias, mert például Ujpesten, Rákosszentmihályon, Kispesztben, Erzsébetfalván, Albertfalván parasztház egyáltalában nincsen, sőt ezekben a községekben nagyrészt városi bérházakat építenek. Rákospalotán, Cinkotán, Rákoskeresztúron, Rákoscsabán, Pécelen, Csepelen, Kistétényben és Nagytétényben van ugyan parasztház, de a családi ház és bérház mégis több, s ezeket a telepeket a fővárosból kiszorult nép rohamosan megtölti s ezek a községek meglepő gyorsan népesednek be. Az utolsó tizenöt évben Ujpest lakossága huszonháromezerről ötvenezerre, Rákospalotáé hatezerről huszezerre, Cinkotáé ezernyolcszázról négyezerre, Rákoskeresztúré háromezerről nyolcezerre, Rákoscsabáé ezernyolcszázról ötezerre, Kis-

pesttől ötezerről huszonkétezerre emelkedett. Csömörnek, Rákosszentmihály-nak együtt 1890-ben mindössze kétezer négyszáz lakója volt, ma Rákosszentmihály-nak magának van ötezer lakója, Csömörnek hétezeröttszáz. Soroksárnak Erzsébetfalvával együtt tizenkétezer lakója volt, ma Erzsébetfalvának huszonkétezer, Soroksárnak tizenkétezer lakója van. A mint ezek a számok mutatják, a községek népessége száz, kétszáz százalékkal emelkedett, sőt Kispesté háromszáznegyvenhét százalékkal.

kovácsi, Pilisborosjenő, Szigetmonostor és Kistétény községeknél nincsen közvetlen összeköttetési eszközük, Fót-nak, Csepelnek, Budakeszinek és Pesthidegkútnak társaskocsi összeköttetésük van, a melyet azonban ma már alig lehet komoly összeköttetési eszköznek tekinteni. A többi községeknek kitűnő az összeköttetése. Ujpestnek és Budafoknak négyféle közlekedési eszköze is van. Rákospalotának, Rákoskeresztúrnak, Kispestnek, Erzsébetfalvának Soroksárnak és Nagytéténynek háromféle, Duna-harasztnak, Albertfalvának és Budafok-nak két-féle közlekedési eszköze

S ezt a nagy néptömeget a községek mind Budapesttől szívták el, a mit mutat a községek lakosságának a foglalkozása. Ujpesten, Rákosszentmihályon, Erzsébetfalván, Albertfalván és Kistétényben, sőt nagyrésztben Kispesten is csak iparos és más foglalkozású embereket találunk, mezőgazdasággal nem foglalkozik senki. Rákospalotán, Rákoskeresztúron, Pécelen, Kispesten és Budafokon pedig a lakosságnak csak kisebbik fele foglalkozik mezőgazdasággal.

Csaknem valamennyi község közvetlenül össze van kötve a fővárossal közlekedési eszközzel, csak Nagy-

van, de kitűnő az összeköttetése Rákosszentmihály-nak, Csömörnek és Cinkotának. A menetet és jövetet külön-külön számítva Ujpesten nyáron 799, télen 746 járata van. Erzsébetfalvának 445, Rákospalotának nyáron 387, télen 358, Kispestnek 326, Budafoknak pedig nyáron 134, télen 122 járata van. Száznál több járata van naponként Rákosszentmihály-nak, Cinkotának, Soroksárnak és Albertfalvának, ötvennél több Rákoskeresztúrnak. A főváros és Ujpest-Rákospalota között a közlekedő eszközök, nem számítva a bérletjegyes utasokat, évenként 4,957.227 utast szállítanak, a kispesti vonalon 1,777.182

utast, az Erzsébetfalvával való összeköttetésben 1,231.466 utast, a Buda-fői közlekedési eszközök 797.153 utast, a Rákosszentmihályval és Soroksárral való forgalom pedig 200.000 utast tesz ki. Százezer utasnál több fordul meg a dunakeszi, cinkotai, rákoskereszturi, péceli, dunaharaszti, törökbálinti és békásmegyeri forgalomban.

A főváros és a szomszédos községek között különben állandó a vándorlás. Ha a budapesti ember a fővárosban nem kap alkalmas lakást, elmegy valamelyik szomszédos községbe s ott telepszik le. Ha pedig megunta a rossz és drága utazgatást, visszatér a fővárosba. A polgármester tanulmánya szerint a környékbeli lakosok közül 17.000 a fővárosban folytatja a mesterségét. Ezek családtagjaikkal együtt körülbelül 60.000-et tesznek ki. Valamennyi tisztára fővárosi ember, élvezzi a főváros minden javát, hasznát, de a terhekhez nem járul.

A fővárosi népesség tulnyomó része Ujpesten, Rákospalotán, Rákosszentmihályon, Cinkotán, Rákoskeresztúron, Pécelen, Kispesten, Erzsébetfalván és Budaörs községekben található. A szomszédos községek szolgálnak a budapesti ember nyaraló helyéül. A kit foglalkozása a fővároshoz köt, s megszűbb nem mehet nyaralni, szívesen keresi fel a környékbeli községeket. Palotán átlag 2000, Rákosszentmihályon 3500, Czinkotán 1500, Pécelen 1500, Törökbálinton 1800, Budakeszin 3200 ember nyaral.

Az csak természetes, hogy a szomszédos községek már a főváros közintézményeire való figyelemmel rendezkednek be. A népoktatáson kívül nem gondoskodnak semmiről, mert gyermekeiket a fővárosban iskoláztatják. A legtöbb községben állami és felekezeti elemi iskola van, községi népiskolája csak Ujpestnek, Rákospalotának és Soroksárnak van. Nyilvános polgári iskolája csak Ujpestnek van, magánpolgári iskolája Rákospalotának, Rákosszentmihálynak, Kispestnek, Erzsébetfalvának és Soroksárnak van. Ujpestnek van községi algimnáziuma. De hiányoznak a községekből azok a közegészségügyi intézmények is, a melyeket más hasonló községekben megtalálunk. De azért ezek a községek átlag magas pótdóval sujtják polgáraikat. A legtöbb községben nagyobb a pótdó, mint Budapesten. Pesthidegkúton, Kistétényben 77%-ot, Csömörön 75%-ot,

Pilisborosjenőn 68%-ot fizetnek. 30%-nál nagyobb a pótdó Ujpesten, Rákospalotán, Dunakeszin, Rákosszentmihályon, Rákoskeresztúron, Rákoscsabán, Kispesten, Erzsébetfalván, Soroksáron, Dunaharasztn, Csepelen, Albertfalván, Budafokon, Budaörsön, Törökbálinton, Budakeszin, Nagykovácsin, Ürömön, Békásmegyeren és Szigetmonostoron. S ebből a nagyobb pótdóból sem tudja fedezni a község a legminimálisabb szükségletet sem. Utjai elhanyagoltak, csatornái nincsenek, s van akárhány község, mint például Rákosszentmihály, a hol az utca világítását egyáltalában nem ismerik. A községeknek a fővároshoz való kapcsolása esetén ezekről a közszükségletekről a fővárosnak feltétlenül gondoskodnia kellene. A főváros meg nem tűrhetné, hogy akadjon olyan része, a mely egyáltalában nincsen megvilágítva. Hogy ezeknek a közintézményeknek a megvalósítására honnan teremtené elő a pénzt, azt a tanulmány nem mondja meg.

Teljes bekebelezésről a polgármester jelentése szerint is egyelőre csak Ujpestnél, Rákospalotánál, Rákosszentmihálynál, Kispestnél, Erzsébetfalvánál, Albertfalvánál, Budafoknál és Kistéténynél lehetne szó. Ezeket a községeket a főváros külső részével kombinálva szeretné beolvasztani. Ujpeste, Rákospalotát, Rákosszentmihályt, Rákospalotával és a VII. kerület külső részével alapítaná meg egy kerületté, Kispest, Erzsébetfalva a IX. kerület egy részével alakítana külön kerületet, Albertfalva, Budafok, Kistétény az I. kerületből kapna egy darabot.

A többi község csak kivételnek a megye kötelékéből s a főváros törvényhatóságába kapcsolhatnák át. A községek mai szervezete általában megmaradna. A járási hatáskört megszüntetnék, s annak egyik részét a község, másik részét a főváros középponti hatósága gyakorolná. A község igazgatását saját pénzügyi keretei közt végeznék, s a fővárost csak a törvényhatósági igazgatás költségei terhelnék. Ennek a fedezésére a községeket 3—5%-os törvényhatósági pótdóval rónák meg. Ez a megoldás a községekre kétségkívül hasznos lenne, mert közvetlenebb összeköttetésbe jutnának hatóságaikkal, mint vannak ma. A fővárosnak kevesebb haszna lenne a dologból.

Szép álom a nagy Budapest, de egyelőre csak álom. Megvalósítását rá kell bízunk az unokáinkra.